

สรุปและขอเสนอแนะ

การศึกษาลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมครั้งนี้ เพื่อต้องการจะทราบข้อมูลเบื้องต้นทางเศรษฐกิจและสังคมของ เกษตรกรในหมู่บ้านชนบทของจังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกที่มีการพัฒนาทั้งทาง เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม จากการศึกษาพบว่าการเกษตรกรรมส่วนใหญ่อยู่ในขั้นที่กำลังก้าวหน้าไปสู่การเปลี่ยนแปลง เป็นการผลิตพืชผลเพื่อการอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งภายในและภายนอกประเทศ ถึงแม้จะมีลักษณะการผลิตที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ หรือเป็นแบบประเพณีกันมาก่อน แต่อยู่ระหว่างการปรับปรุงและเคลื่อนตัวเข้าสู่การผลิตที่ทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อที่จะได้เห็นชัดเจนขึ้นจะสรุปรูปแบบของการเกษตรกรรมในแต่ละหมู่บ้านดังนี้

๑. หมู่บ้านหนองไทร เป็นหมู่บ้านที่มีการทำนาเป็นหลัก เกษตรกรมีบ้านเรือนอยู่กระจัดกระจายในที่ดินถือครองของตน ส่วนใหญ่จะมีที่ดินขนาดกลางและเป็นเจ้าของเอง จากประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านนี้ เริ่มต้นบุกเบิกที่ดินขึ้นมากเพื่อทำการเพาะปลูกพืชไร่และทำนาเพื่อยังชีพเป็นสำคัญ ลักษณะของการเกษตรกรรมเป็นการผลิตเพื่อบริโภคภายในครอบครัว เมื่อมีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมซึ่งต้องอาศัยวัตถุดิบจากการเกษตร เริ่มขยายตัวขึ้นในภูมิภาคแห่งนี้ จึงได้มีการเพาะปลูกพืชไร่อื่นได้แก่ อ้อย และมันสำปะหลัง เกษตรกรได้หันมาทดลองและปลูกพืชเหล่านี้กันบ้าง ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ที่จะเพิ่มรายได้ แทนที่จะทำนาเพียงอย่างเดียว การเกษตรกรรมในหมู่บ้านจึงมีการปลูกทั้งพืชไร่และทำนาควบคู่กันไป

๒. หมู่บ้านหนองไผ่แก้ว จากประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านนี้ เกษตรกรได้เข้ามาบุกเบิกจับจองที่ดิน ซึ่งกำลังเปลี่ยนสภาพจากป่าไม้ มาเป็นไร่นาและอ้อยเพื่อผลิตเป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งได้ขยายตัวอย่างมากในเขตท้องที่อำเภอบ้านบึง นักธุรกิจและนายทุนที่เห็นการณ์ไกลได้หันมาสร้างโรงงานและกว้านซื้อที่ดินเพื่อใช้เป็นแหล่งปลูกพืชไร่ป้อนโรงงานของตนทั้งผลิตภัณฑ์จากมัน และจากอ้อย ภายใต้นี้ เกษตรกรส่วนใหญ่จึงมีสถานภาพเป็นผู้เช่าที่ดินเพื่อผลิตวัตถุดิบเพื่อการอุตสาหกรรมและมีการใช้ที่ดินขนาดใหญ่

๓. หมู่บ้านบางเสไร จากประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านนี้ อาศัยอยู่กันมานานาน ลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไคลคลความสำคัญลง ทั้งนี้เพราะเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเล ได้มีการประกอบอาชีพประมง ค้าขาย บริการกันมากในหมู่บ้าน ผู้ที่มีที่ดินส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพอื่นด้วยในขณะเดียวกัน ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีที่ดินที่เป็นเจ้าของเองแต่ก็มีขนาดเล็ก นอกจากนั้นพื้นที่โดยทั่วไปของหมู่บ้านมีจำกัด ไม่สามารถจะขยายต่อไปได้อีก อาชีพเกษตรกรรมจึงอยู่ในลักษณะคงที่

จากสภาพข้อเท็จจริงดังกล่าวข้างต้น พอจะมองเห็นว่าการเกษตรกรรมในภูมิภาคแห่งนี้ เมื่อพิจารณาตามทฤษฎีแล้วปรากฏดังนี้คือ

ลักษณะการเกษตรกรรมตลอดจนกรรมวิธีในการเพาะปลูกพืชไร่ในหมู่บ้านหนองไทร มีลักษณะการผลิตที่เป็นทั้งแบบประเพณีส่วนใหญ่ กล่าวคือจะพบว่าเกษตรกรในหมู่บ้านนอกจากจะทำนาเพื่อปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภคในครอบครัว แต่ก็จะปลูกมันและอ้อยซึ่ง เป็นพืชไร่เพื่อการอุตสาหกรรมอีกด้วย ส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตจะเป็นแบบชราวนาทั่วไปที่ทำมางกันตั้งแต่บรรพบุรุษและอีกส่วนหนึ่งจะเป็นธุรกิจการเกษตรจึง เป็นชุมชนที่มีลักษณะ เกษตรกรรมสองแบบเวลาเดียวกัน อาจจะกล่าวได้ว่า ลักษณะดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ก้าวหน้าขึ้นจากประเพณีเป็นธุรกิจดังที่ Fred W. Riggs ได้เสนอลักษณะของการเปลี่ยนแปลงจาก Agraria เป็น Industria ถึงแม้ว่าหมู่บ้านหนองไทรจะเป็นชุมชนชราวนาซึ่งโดยทั่วไปถือว่าเป็นสังคมประเพณีที่มีรูปแบบอย่างมั่นคงและมีการเปลี่ยนแปลงน้อย แต่ในการศึกษาครั้งนี้ลักษณะที่เกี่ยวกับเทคนิคของการผลิตพบว่า ได้มีการใช้วิธีการสมัยใหม่กัน ตามความจำเป็นและเหมาะสม คือมีการใช้เครื่องสูบน้ำมากกว่าหมู่บ้านอื่น ทั้งนี้ก็เพราะมีการทำสวนผัก แต่ขณะเดียวกันก็พบว่ามีการใช้รถไถดำที่ลุดค้าย ที่เป็นเช่นนั้นเพราะลักษณะของภูมิประเทศคือพื้นที่การเพาะปลูกมีขนาดกลางและทำนาค่าสวนมาก เกษตรกรจึงเลือกใช้เครื่องมือที่จำเป็นและเหมาะสมเท่านั้นและไม่เป็นจริงดังที่กล่าวกันว่า เกษตรกรรมเป็นแบบโบราณประเพณีเพราะ เกษตรกรมีการศึกษาคำจึงเป็นคนหัวโบราณ ไม่กล้าลงทุน ฯลฯ เพราะพบว่าเกษตรกรในหมู่บ้านหนองไทรสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงที่จะปลูกพืชไร่เพื่อการอุตสาหกรรมและใช้วิธีการสมัยใหม่เช่นกันตามความเหมาะสมของท้องถิ่นเป็นสำคัญถึงแม้จะมีระดับการศึกษาในโรงเรียนไม่มากก็ตาม การเกษตรกรรม

ที่พบในหมู่บ้านหนองไผ่แกว่นั้น เมื่อพิจารณาถึงประวัติความเป็นมาจะเริ่มต้นโดยมุ่งที่จะผลิตเพื่อการอุตสาหกรรม ลักษณะการผลิตจึงอยู่ในขั้นของการเกษตรกรรมสมัยใหม่ โดยมีการใช้เครื่องมือเครื่องมือสมัยใหม่ เช่น รถไถ รวมทั้งมีการใช้ปุ๋ยบางในที่ดินบางแปลง อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าลักษณะดังกล่าวจะเป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรมก็จริง แต่ก็ดำเนินไปอย่างเชื่องช้า เพราะมีปัจจัยหลายประการที่เป็นอุปสรรคประการแรกก็คือ ที่ดินถือครองมิใช่เป็นของเกษตรกรเอง ในส่วนนี้ได้มีผู้วิจัยหลายท่านได้ศึกษาลักษณะการใช้ที่ดิน ปุ๋ย และได้เสนอว่าการที่เกษตรกรมิได้เป็นเจ้าของที่ดินทำให้เกษตรกรไม่กล้าที่จะลงทุนหรือปรับปรุงคุณภาพของที่ดินให้ดีขึ้น ประการที่สองจากการศึกษาคั้งนี้พบว่า เจ้าของที่ดินเอาโรคเอาเปรียบเกษตรกรมากเกินไป กรณีเช่น กำหนดราคาการรับซื้อ คอกเบี้ยค่าปุ๋ย หรือยามืออัตราสูงจึงทำให้เกษตรกรขาดแรงจูงใจที่จะเพิ่มผลผลิตและเอาใจใส่ที่ดินอย่างเต็มที่ ประการที่สามจะพบว่าทั้ง เกษตรกรและเจ้าของที่ดินขาดความรู้ในการใช้พืชพันธุ์ชนิดใหม่ ที่จะ เป็นแนวทางเพิ่มผลผลิต อาจจะทำให้กล่าวได้ว่า ลักษณะการผลิตของหมู่บ้านหนองไผ่แกว่ ถึงแม้จะมีลักษณะที่เป็นการผลิตเพื่อการอุตสาหกรรมหรือเป็นธุรกิจการเกษตรผลิตอย่างจริงจังก็ตาม แต่ก็มีปัจจัยหลายประการที่เป็นอุปสรรคขัดต่อความก้าวหน้าดังกล่าว

สำหรับหมู่บ้านบางเสรินั้น ลักษณะการเกษตรกรรมมิได้มีบทบาทที่สำคัญ เพราะลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดสำคัญทำให้อาชีพเกษตรกรรมอยู่ในระดับคงที่และมีแนวโน้มที่ลดความสำคัญลงทุกขณะ ถึงแม้พืชที่ปลูกจะเป็นพืชไร้เพื่อการอุตสาหกรรมก็ตาม การผลิตยังเป็นขนาดเล็ก ไม่มีโอกาสที่จะขยายให้เป็นธุรกิจอุตสาหกรรมได้ ลักษณะการผลิตจึงเป็นแบบสมัยใหม่และกำลังเปลี่ยนแปลงก้าวไปสู่ธุรกิจด้านอื่น

สรุปผลจากการวิจัยครั้งนี้พอจะมองเห็นลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชนบทของจังหวัดชลบุรีที่มีการพัฒนาทั้งทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมได้ว่า ลักษณะของการประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้นมีข้อแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และนิเวศวิทยา กล่าวคือ ในหมู่บ้านหนองไทรนั้นเป็นหมู่บ้านที่มีการทำนามาตั้งแต่เดิม เกษตรกรมีลักษณะที่จะต้องอาศัยแผ่นดินเพื่อทำประโยชน์เพื่อยังชีพอยู่ เกษตรกรพยายามหาหนทางที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ขึ้นทุกทาง โดยพบว่าได้มีการทำนา ทำไร่และสวนผักในที่ดินด้วยเกษตรกร

จะเป็นเจ้าของที่ดินเอง เป็นส่วนมาก ทำให้ลาที่จะลงทุนพัฒนาที่ดินของตนขึ้น รวมทั้งยอมรับ
การปลูกพืชไร่ เพื่อการอุตสาหกรรมซึ่งเป็นการเกษตรที่แตกต่างกับการทำนาแต่เดิม
สำหรับหมู่บ้านหนองไผ่แก้วที่เป็นการทำไร่นั้น ถ้าเป็นที่ดินของนายทุน ฐานะของเกษตรกรก็จะ
เป็นเพียงผู้ดูแลผลประโยชน์จากที่ดินเท่านั้น โอกาสที่จะพัฒนาและก้าวหน้าในอาชีพมีน้อย เกษตรกร
ยังคงอาศัยความสมบูรณ์ของพื้นดินเป็นทุน ขาดการบำรุงเอาใจใส่อย่างเต็มที่ ถึงแม้จะมีจุดประสงค์
ที่จะผลิตเพื่อการอุตสาหกรรมก็ตาม สำหรับหมู่บ้านบางเสรินัน การเกษตรกรรมได้เข้ามาถึง
จุดอิ่มตัวแล้ว ทั้งนี้เพราะสภาพแวดล้อมไม่อำนวยความสะดวกการพัฒนาการเกษตรจึงหยุดงักอยู่ภายใน
ขอบเขตตามสภาพภูมิศาสตร์ลักษณะการประกอบอาชีพอื่นที่มีใช้ เกษตรกรรม เช่น การประมง
ค้ายาย บริการ ซึ่งเป็นอาชีพที่สำคัญอยู่แล้วได้มีการขยายตัวเพิ่มขึ้น เกษตรกรก็มีแนวโน้มที่จะ
หันไปทำงานสาขานี้มากขึ้นด้วย จากลักษณะดังกล่าว น่าจะเป็นแนวทางได้พิจารณาได้ต่อไปอีกว่า
การเกษตรกรรมในจังหวัดชลบุรีที่ว่ามีมีการพัฒนานั้น ส่วนหนึ่งน่าจะเป็นความจริงที่มีการพัฒนาใน
ด้านปริมาณคือ มีการเพิ่มเนื้อที่การเพาะปลูกมากขึ้น ขณะเดียวกันในความหมายที่เกี่ยวกับการ
พัฒนาในด้านคุณภาพยังอยู่ในระดับต่ำอยู่ เพราะมีการใช้กรรมวิธีการผลิตและวิทยาการสมัยใหม่
ยังไม่มาก

จากลักษณะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมทั้ง ๓ หมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่า การที่
จะวางแผนพัฒนานั้น จำเป็นที่ต้องเข้าใจได้อย่างละเอียดลึกซึ้งถึงรูปแบบของการเกษตรกรรม
ตลอดจนศึกษาสภาพชีวิตทางสังคม เพื่อทราบกลไกของระบบสังคมและเศรษฐกิจอย่างแท้จริง
เพื่อที่จะได้เห็นช่องทางที่จะกำหนดขั้นตอนในการวางแผนพัฒนาอย่างถูกต้อง เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป
ว่า การที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมโดยการพัฒนาอย่างมีแผนนั้นก็เพื่อให้ประชากรได้อยู่ดีกินดีเป็น
สำคัญ จึงไต่ถามพัฒนาทางด้านการเกษตรกรรมกัน ในทางด้านการเกษตรกรรมก็มีนโยบายที่จะเพิ่มผลผลิตโดย
ส่งเสริมให้มีการลงทุนและการค้าอย่างเสรีกว้างขวาง

สำหรับประเทศไทย แนวทางที่จะพัฒนาซึ่งดำเนินงานโดยรัฐ จำเป็นที่ต้องทราบ
โครงสร้างของสังคมเป็นพื้นฐาน จากการศึกษาพบว่า การรวมตัวของชุมชนเกษตรกรรมมี
ระดับสูง สถาบันต่างๆมีความมั่นคง เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่พบปัญหาจนถึงขั้นที่ต้องแก้ไข

ควยเหตุนี้ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมในชนบทต่อไป ข้อก็คือ การศึกษาค้นคว้านี้ นับเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงปัญหาต่างๆของเกษตรกรในระดับชุมชนที่มีการประกอบอาชีพแตกต่างกัน ไ้ถูกทดลองและละเอียดชัดเจนขึ้น เพราะผู้วิจัยได้มีโอกาสคลุกคลีอยู่กับเกษตรกรและได้จดบันทึก รายละเอียดอย่างครบถ้วน โดยมีระยะเวลาศึกษานานถึงหนึ่งปี หรือตลอดฤดูการเพาะปลูก นอกจากนี้นับว่าเป็นวิธีการที่จะสามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงของผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งได้ให้ข้อมูล ตัวเลขเกี่ยวกับผลผลิตเมื่อปีการเพาะปลูกที่ผ่านมาลงในแบบสอบถามเปรียบเทียบกับผลผลิตในปี ที่ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาลอดฤดูการในปีต่อมาอีกควย สำหรับข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวกับทางสังคม เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมนั้น นับว่าการศึกษาโดยวิธีนี้เป็นวิธีการที่ถูกทดลองแม่นยำกว่า วิธีการสำรวจทั่วไปที่ใช้ระยะเวลาสั้นๆ และอาศัยแบบสอบถามเท่านั้นเป็นสำคัญ

จากการศึกษาดังกล่าวจึงน่าจะเป็นแนวทางที่จะนำไปทำการศึกษาปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคมของประเทศให้ถูกต้องแม่นยำไ้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม เพื่อที่จะได้ข้อเท็จจริงมากขึ้นทุกแง่มุมมากกว่านี้ การศึกษาดังกล่าวก็ยังมีควยจำเป็นที่ จะต้องคำนึงถึงความสำคัญเกี่ยวกับสถิติตัวเลข ประกอบยืนยันให้ถูกต้องมากขึ้น และเพื่อที่จะได้ข้อมูลสมบูรณ์กว่าจำเป็นที่จะต้องร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญสาขาเกษตรศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ มากกว่านี้ทั้งในคานทฤษฎีและปฏิบัติงานในสนาม ซึ่งจะสามารถเข้าใจและทราบถึงปัญหาต่างๆ ในทางวิชาการที่เกี่ยวข้องได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเหมาะอย่างยิ่งสำหรับเป็นการศึกษาเพื่อหาข้อมูลขั้น พื้นฐานเพื่อเป็นแนวทางการศึกษาคนควยต่อไป

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย